

*Ministerstvo životného prostredia
Slovenskej republiky*



***SPRÁVA O STAVE
ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
V ROKU 2004***



*Slovenská agentúra
životného prostredia*



Ochranou prírody a krajiny sa rozumie obmedzovanie zásahov, ktoré môžu ohroziť, poškodiť alebo zničiť podmienky a formy života, prírodné dedičstvo, vzhľad krajiny, znížiť jej ekologickú stabilitu, ako aj odstraňovanie následkov takých zásahov. Ochranou prírody sa rozumie aj starostlivosť o ekosystémy.

§ 2 ods. 1 zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny

OCHRANA PRÍRODY A TVORBA KRAJINY

● PRÍRODNÉ DEDIČSTVO A JEHO OCHRANA

Chránené územia

◆ Sústava chránených území

V zmysle zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny sa systém komplexnej ochrany prírody a krajiny, okrem chránených vtačích území, realizuje v nasledovných **stupeňoch a kategóriách**:

1. stupeň ochrany - územie SR nezaradené do vyššieho stupňa ochrany,
2. stupeň ochrany - chránená krajinná oblasť (CHKO), chránený krajinný prvok (CHKP), zóna D CHÚ, vyhlásené ochranné pásmo CHÚ s 3. stupňom ochrany,
3. stupeň ochrany - národný park (NP), chránený areál (CHA), chránený krajinný prvok (CHKP), zóna C CHÚ, vyhlásené ochranné pásmo CHÚ so 4. stupňom ochrany,
4. stupeň ochrany - chránený areál (CHA), prírodná rezervácia (PR), národná prírodná rezervácia (NPR), prírodná pamiatka (PP), národná prírodná pamiatka (NPP), chránený krajinný prvok (CHKP), zóna B CHÚ, vyhlásené ochranné pásmo CHÚ s 5. stupňom ochrany,
5. stupeň ochrany - chránený areál (CHA), prírodná rezervácia (PR), národná prírodná rezervácia (NPR), prírodná pamiatka (PP), národná prírodná pamiatka (NPP), chránený krajinný prvok (CHKP), zóna A CHÚ.

V roku 2004 bol vyhlásený 1 CHA a 2 súkromné PR, **aktualizovaná** bola 1 PR. Ustanovené boli **zóny Pieninského národného parku**, čo sa prejavilo v zrušení CHÚ na jeho území. V roku 2004 nadobudlo účinnosť zrušenie CHÚ v **CHKO Horná Orava**, kde boli už v roku 2003 ustanovené zóny. Celkove teda bolo v roku 2004 **zrušených** 8 PR, 2 PP, 10 CHA a 3 NPR a okrem toho boli s účinnosťou až od 1.1.2005 zrušené 2 PP. V roku 2004 nadobudla účinnosť **aktualizácia CHKO Latorica**. Vydali sa **návštevne poriadky** Národného parku Nízke Tatry a **12 jaskýň ustanovených za NPP**. Spracovaných bolo 23 projektov chránených území (CHÚ). V roku 2004 bol všeobecne záväznými vyhláškami krajských úradov životného prostredia **znížený stupeň ochrany** u 282 CHÚ. Z 5. na 4. znížili stupeň ochrany u 22 NPR, 128 PR, 5 NPP a 84 PP. Zo 4. na 3. stupeň znížili stupeň ochrany u 42 chránených areálov. Okrem toho bol znížený stupeň ochrany z 5. na 4. stupeň u 1 PR v rámci jej aktualizácie.

Tabuľka 76. Prehľad stavu právnej ochrany CHÚ v roku 2004

Kategória	Názov CHÚ	Výmera (ha)	aktualiz.	nový návrh	návrh na zrušenie	dátum schválenia/schvaľovací predpis
PR	Babia hora	530,3300			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
PR	Pilsko	809,2300			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
PR	Sosnina	160,7500 (OP 59,8200 ha)			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
PR	Tisovnica	11,6200			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
PR	Ťaskovka	0,6718			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
PP	Puchmajerovej jazierko	0,1000			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
PP	Slanický ostrov	3,4500			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
CHA	Hviezdoslavova aleja	9,2500 (OP 117,35)			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
CHA	Oravská vodná nádrž	1 584,9988			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
CHA	Vtáčí ostrov	1,5600			X	15.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 1/2004 z 15.1.2004
CHKO	Chránená krajinná oblasť Latorica	23 198,4602	X			20.1.2004 / vyhláška MŽP SR č. 122/2004 Z. z. z 20.1.2004
PR	Mútnenské rašelinisko	14,8017			X	20.1.2004 / vyhláška MŽP SR č. 122/2004 Z. z. z 20.1.2004
PR	Rudné	1,9501			X	20.1.2004 / vyhláška MŽP SR č. 122/2004 Z. z. z 20.1.2004
PR	Beňadovské rašelinisko	11,9851			X	20.1.2004 / vyhláška MŽP SR č. 122/2004 Z. z. z 20.1.2004
CHA	Mierový háj	4,5000			X	20.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 2/2004 z 20.1.2004
CHA	Liptovskoosadský háj	2,5000			X	20.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 2/2004 z 20.1.2004
NPP – jaskyňa	Važecká jaskyňa	-	X			22.1.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 4/2004 z 22.1.2004 o Návštevnom poriadku NPP Važecká jaskyňa
NPP – jaskyňa	Demänovská ľadová jaskyňa (NPP Demänovské jaskyne)	-	X			2.2.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 5/2004 z 2.2.2004 o Návštevnom poriadku NPP Demänovská ľadová jaskyňa
NPP jaskyňa	Demänovská jaskyňa slobody (NPP Demänovské jaskyne)	-	X			3.2.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 6/2004 z 3.2.2004 o Návštevnom poriadku NPP Demänovská jaskyňa slobody
CHA	Driečnu	0,3817		X		18.2.2004 / vyhláška KÚŽP v Prešove č. 1/2004 z 18.2.2004
súkromná PR	Vlčica	21,2400		X		20.2.2004 / vyhláška KÚŽP v Prešove č. 2/2004 z 20.2.2004
súkromná PR	Rysia	70,4900		X		3.3.2004 / vyhláška KÚŽP v Trenčine č. 1/2004 z 3.3.2004
NPP – jaskyňa	Dobšinská ľadová jaskyňa	-	X			19.3.2004 / vyhláška KÚŽP v Košiciach č. 1/2004 z 19.3.2004 o Návštevnom poriadku NPP Dobšinská ľadová jaskyňa
NPP – jaskyňa	Jasovská jaskyňa	-	X			19.3.2004 / vyhláška KÚŽP v Košiciach č. 2/2004 z 19.3.2004 o Návštevnom poriadku NPP Jasovská jaskyňa
NPP – jaskyňa	Gombasecká jaskyňa	-	X			19.3.2004 / vyhláška KÚŽP v Košiciach č. 3/2004 z 19.3.2004 o Návštevnom poriadku NPP Gombasecká jaskyňa

NPP jaskyňa	Ochtinská aragonitová jaskyňa	-	X			19.3.2004 / vyhláška KÚŽP v Košiciach č. 4/2004 z 19.3.2004 o Návštevnom poriadku NPP Ochtinská aragonitová jaskyňa
NPP – jaskyňa	Domica	-	X			19.3.2004 / vyhláška KÚŽP v Košiciach č. 5/2004 z 19.3.2004 o Návštevnom poriadku NPP Domica
NPP – jaskyňa	Belianska jaskyňa	-	X			31.3.2004 / vyhláška KÚŽP v Prešove č. 3/2004 z 31.3.2004 o Návštevnom poriadku NPP Belianska jaskyňa
PR zóny NP	Iľovnica Pieninský NP zóny	8,1500 3 749,6226	X		X	16.4.2004 / vyhláška KÚŽP v Prešove č. 4/2004 zo 16.4.2004 28.4.2004 / vyhláška MŽP SR č. 319/2004 Z. z. z 28.4.2004, ktorou sa ustanovujú zóny Pieninského NP
NPR	Haligovské skaly	63,1100			X	28.4.2004 / vyhláška MŽP SR č. 335/2004 Z. z. z 28.4.2004, ktorou sa mení nariadenie vlády SR č. 47/1997 Z. z. o Pieninskom NP
NPR	Prielom Dunajca	360,1500			X	28.4.2004 / vyhláška MŽP SR č. 335/2004 Z. z. z 28.4.2004, ktorou sa mení nariadenie vlády SR č. 47/1997 Z. z. o Pieninskom NP
NPR	Prielom Lesníckeho potoka	31,8700			X	28.4.2004 / vyhláška MŽP SR č. 335/2004 Z. z. z 28.4.2004, ktorou sa mení nariadenie vlády SR č. 47/1997 Z. z. o Pieninskom NP
NPP – jaskyňa	Jaskyňa mŕtvych netopierov	-	X			20.5.2004 / vyhláška KÚŽP v Banskej Bystrici č. 1/2004 z 20.5.2004 o Návštevnom poriadku NPP Jaskyňa mŕtvych netopierov
NPP – jaskyňa	Bystrianska jaskyňa	-	X			10.6.2004 / vyhláška KÚŽP v Banskej Bystrici č. 2/2004 z 10.6.2004 o Návštevnom poriadku NPP Bystrianska jaskyňa
NPP – jaskyňa	Harmanecká jaskyňa	-	X			10.6.2004 / vyhláška KÚŽP v Banskej Bystrici č. 3/2004 z 10.6.2004 o Návštevnom poriadku NPP Harmanecká jaskyňa
NPP – jaskyňa	Driny	-	X			9.7.2004 / vyhláška KÚŽP Trnava č. 2/2004 z 9.7.2004 o Návštevnom poriadku NPP Driny
CHA	Červený rak	0,0782			X	27.9.2004 / vyhláška KÚŽP v Bratislave č. 2/2004 z 27.9.2004
CHA	Gaštanová záhrada	1,6591			X	27.9.2004 / vyhláška KÚŽP v Bratislave č. 2/2004 z 27.9.2004
CHA	Hradná zeleň	0,9184			X	27.9.2004 / vyhláška KÚŽP v Bratislave č. 2/2004 z 27.9.2004
CHA	Nemocničný park	0,3405			X	27.9.2004 / vyhláška KÚŽP v Bratislave č. 2/2004 z 27.9.2004
CHA	Vešeléniho záhrada	0,6393			X	27.9.2004 / vyhláška KÚŽP v Bratislave č. 2/2004 z 27.9.2004
NP	Národný park Nízke Tatry návštevný poriadok	72 842,0000 (OP 110 162,0000)	X			4.10.2004 a 9.12.2004 / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 9/2004 zo 4.10.2004 o Návštevnom poriadku NP Nízke Tatry a vyhláška KÚŽP v Žiline č. 11/2004 z 9.12.2004, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška KÚŽP v Žiline č. 9/2004 zo 4.10.2004 o Návštevnom poriadku NP Nízke Tatry
PP	Strž	0,2800			X	12.10.2004 (s účinnosťou od 1.1.2005) / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 10/2004 z 12.10.2004
PP	Žiar	2,0000			X	12.10.2004 (s účinnosťou od 1.1.2005) / vyhláška KÚŽP v Žiline č. 10/2004 z 12.10.2004

Zdroj: SOP SR

Tabuľka 77. Prehľad chránených území v SR (stav k 31.12. 2004)

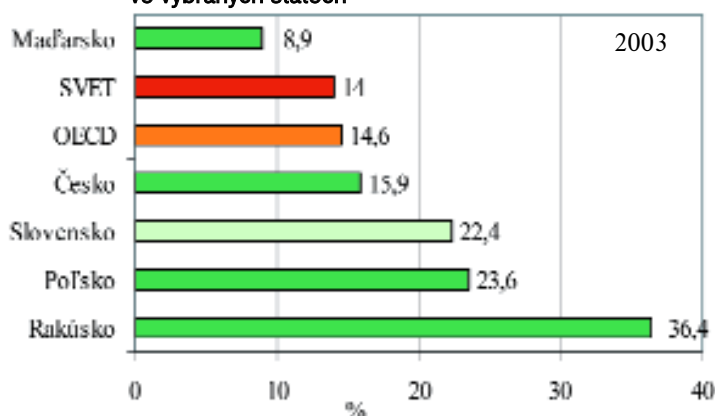
Kategória	Počet	Výmera CHÚ (ha)	Výmera OP (ha)
Chránené krajinné oblasti	14	522 581,5090	-
Národné parky	9	317 889,9026	270 127,5707
Chránené areály	181	5 201,9022	2 419,1276
Prírodné rezervácie	381	12 400,3875	233,2492
Súkromné prírodné rezervácie	2	51,7300	0
Národné prírodné rezervácie	219	83 711,9700	2 810,1877
Prírodné pamiatky	230	1 546,0534	207,7305
Národné prírodné pamiatky	60	58,9381	42,4770

Zdroj: SMOPaJ



Celkovo sa na území CHKO nachádzalo 241 celých a časť 1 maloplošného chráneného územia (MCHÚ) o celkovej výmere (spolu s ochrannými pásmami) 11 909,1785 ha (2,28 % celkovej rozlohy CHKO), na území NP a ich OP to bolo 267 celých a časti 4 maloplošných chránených území o celkovej výmere (spolu s OP) 72 167,1748 ha (12,27 % rozlohy NP a ich OP) a na území mimo CHKO, NP a OP NP sa nachádzalo 560 celých a časti 2 maloplošných chránených území o výmere 24 607,3999 ha (22,67 % z celkovej výmery MCHÚ a OP MCHÚ v SR a 0,65 % z rozlohy územia SR mimo CHKO, NP a OP NP).

Graf 96. Porovnanie podielu CHÚ z celkovej rozlohy vo vybraných štátoch



Zdroj: OECD

Tabuľka 78. Prehľad chránených území v SR podľa druhov a stupňov ochrany (stav k 31.12.2004)

Druh ochrany	Kategória	Výmera (ha)	% z územia SR
1. stupeň	„voľná krajina“	3 768 390,4749	76,85
2. stupeň	CHKO*, OP NP*, zóny D	758 322,3046	15,46
3. stupeň	NP*, CHA, OP CHA, OP PR, OP NPR, OP PP, OP NPP, zóny C	266 493,5202	5,43
4. stupeň	NPR, PR, NPP, PP, CHA, OP NPR, OP PR, OP NPP, OP PP, zóny B	17 583,7703	0,36
5. stupeň	NPR, PR, NPP, PP, zóny A	92 790,9300	1,90
2. – 5. stupeň	osobitne chránené časti prírody klasifikované stupňami ochrany	1 135 190,5251	23,15
ochranné pásma jaskýň	OP PP-J, OP NPP-J	15,8545	0,00
ochranné pásma prírodných vodopádov	OP PP PV, OP NPP PV	0,0000	0,00

* Výmera mimo rozlohy maloplošných chránených území

Zdroj: ŠOP SR

◆ Ohrozenosť a degradácia chránených území

Stav tzv. maloplošných chránených území zaradených do 3. až 5. stupňa ochrany a chránených stromov je hodnotený v 3 kategóriách ohrozenosti. Za **optimálne** sa považujú tie chránené územia, kde predmet ochrany nie je ohrozený ľudskými aktivitami a vyvíja sa v súlade so zámermi ochrany. Za **ohrozené** sa považujú tie územia, ktoré sú nepriaznivo ovplyvňované ľudskou činnosťou do takej miery, že bez regulačných zásahov dochádza k ohrozeniu predmetu ochrany. Za **degradované** sa považujú tie územia, kde vplyvom človeka alebo prírodným vývojom došlo ku zásadným zmenám prírodných spoločenstiev, resp. deštrukcii ekosystému a zániku predmetu ochrany.

Z celkového počtu **1 073** tzv. maloplošných chránených území v 3. až 5. stupni ochrany bolo v hodnotenom období **degradovaných** 34 území s výmerou 252,03 ha (táto výmera predstavuje **0,2** % z celkovej plochy maloplošných chránených území), **ohrozených** 462 (**25,1** % plochy) a v **optimálnom stave** bolo 577 území (**74,7** % plochy).

Tabuľka 79. Ohrozenosť a degradácia MCHÚ v 3. až 5. stupni ochrany a chránených stromov

Kategória	Stav k 31.12.2004		Optimálne		Ohrozené		Degradované	
	počet	výmera (ha)	počet	výmera (ha)	počet	výmera (ha)	počet	výmera (ha)
CHA	181	7 621,03	57	4 174,42	106	3 388,87	18	57,74
PR	381	12 633,64	210	8 382,05	163	4 095,05	8	156,54
Súkromné PR	2	51,73	2	51,73	-	-	-	-
NPR	219	86 522,16	146	67 743,99	73	18 778,17	-	-
PP	230	1 753,78	109	810,11	113	905,92	8	37,75
NPP	60	101,42	53	29,56	7	71,86	-	-
Spolu	1 073	108 683,75	577	81 191,85	462	27 239,87	34	252,03
Chránené stromy	480	-	334	-	119	-	27	-

Poznámka: Vo výmere MCHÚ sú započítané výmery OP MCHÚ

Zdroj: ŠOP SR

◆ **Starostlivosť o chránené územia**

Odborné organizácie ochrany prírody v roku 2004 realizovali **135 inventarizačných výskumov**, z toho bolo 87 zoologických a 48 ostatných (prevažne botanických). Výskumy boli realizované v CHÚ, ale aj vo voľnej krajine.

V oblasti praktickej starostlivosti o osobitne chránené časti prírody a krajiny vykonali odborné organizácie ochrany prírody **regulačné zásahy** s celkovým nákladom vyše 4 mil. Sk.

Tabuľka 80. Prehľad uskutočnených regulačných zásahov v roku 2004

Kategória	Druh zásahu / počet lokalít	Finančné náklady (tis. Sk)		
		z rozpočtu organ.	Iné	Spolu
Voľná krajina	Kosenie / 35	200	171	371
	Výrub drevín a odstraň. výmladkov / 11	47	9	56
	Ošetrovanie chránených stromov / 5	132	30	162
	Likvidácia invázných druhov rastlín / 3	19	-	19
CIKO	Kosenie / 20	176	34	210
	Výrub drevín a odstraň. výmladkov / 3	19	8	27
	Likvidácia invázných druhov rastlín / 6	7	-	7
NP + OP NP	Kosenie / 46	223	64	287
	Výrub drevín a odstraň. výmladkov / 20	57	50	107
	Likvidácia invázných druhov rastlín / 6	13	-	13
MCHÚ	Kosenie / 116	1 592	81	1 673
	Výrub drevín a odstraň. výmladkov / 63	819	54	873
	Pasenie / 1	6	-	6
	Mulčovanie / 10	115	-	115
	Likvidácia invázných druhov rastlín / 15	94	-	94
	Oplotenie chráneného územia / 6	161	-	161
Spolu	-	3 697	501	4 198

Zdroj: ŠOP SR

Počas roku 2004 vypracovala ŠOP SR 8 861 stanovísk k **zámerom ovplyvňujúcim stav prírody a krajiny**. Najväčší podiel tvorili oblasť stavebnej činnosti a územného plánovania (22,8 %), oblasť druhovej ochrany rastlín a živočíchov (19,0 %) a oblasť ochrany drevín (18,0 %). Stanoviská týkajúce sa lesného hospodárstva tvorili 6,4 %, územnej ochrany tiež 6,4 %, vodného hospodárstva 4,7 %, anorganického prírody 4,3 % a poľnohospodárstva 4,1 % všetkých stanovísk. Ostatné stanoviská predstavovali spolu 14,2 % zo všetkých stanovísk. V rámci ŠOP SR bolo evidovaných **80 náučných chodníkov (NCH)** a **26 náučných lokalít (NL)**, vrátane NCH a NL prevádzkovaných inou organizáciou. V roku 2004 pribudli 3 nové NCH a 8 nových NL. V roku 2004 bolo v rámci ŠOP SR prevádzkovaných **13 informačných stredísk ochrany prírody (ISOP)**. V rámci **územného systému ekologickej stability (ÚSES)** v roku 2004 ŠOP SR vypracovala 43 stanovísk týkajúcich sa ÚSES.

Tabuľka 81. Prehľad biosférických rezervácií a ramsarských lokalít

		SR	ČR	Poľsko	Maďarsko	Rakúsko
Biosférické rezervácie (BR)	počet	4	6	9	5	5
Mokrade medzinárodného významu (ramsarské lokality)	počet	13	10	8	21	11
	rozloha (km ²)	385	419	905	1 541	1 180

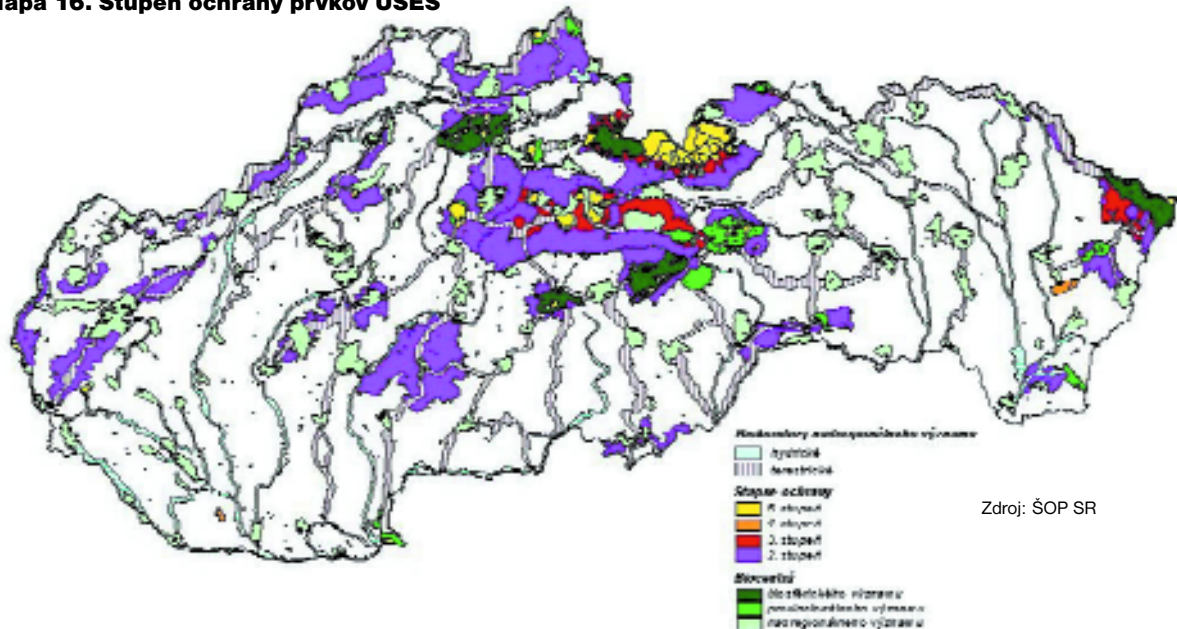
Zdroj: UNESCO-MAB, Ramsar Convention Bureau - in OECD Compendium 2002

ČR) BR: jedna spoločná s Poľskom.

SR) BR: jedna spoločná s Poľskom a jedna s Poľskom a Ukrajinou.

Poľsko) BR: jedna spoločná s Českou rep., jedna so Slovenskom a jedna so Slovenskom a Ukrajinou.

Mapa 16. Stupeň ochrany prvkov ÚSES



Zdroj: ŠOP SR

◆ **NATURA 2000 na Slovensku**

Hlavným faktorom ovplyvňujúcim ďalšie smerovanie ochrany prírody v SR je realizácia princípov ochrany prírody EÚ do systému ochrany prírody v SR. Základnou súčasťou európskej politiky pri ochrane biodiverzity a ekosystémov je úplná realizácia sústavy NATURA 2000, ktorá predstavuje, resp. má vytvoriť súvislú európsku ekologickú sieť osobitne chránených území, ktoré sú v osobitnom záujme EÚ a ktorú budujú členské štáty nezávisle na národných sústavách CHÚ.

Sústavu NATURA 2000 (v zmysle § 28 zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny sa používa termín: „Súvislá európska sústava chránených území“) tvoria dva typy území:

Územia európskeho významu (ÚEV) - lokality navrhnuté za chránené územia na základe kritérií stanovených v smernici Rady č. 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín; národný zoznam týchto území schvaľuje vláda SR, ktorá ho po odsúhlasení zasiela na schválenie EK.

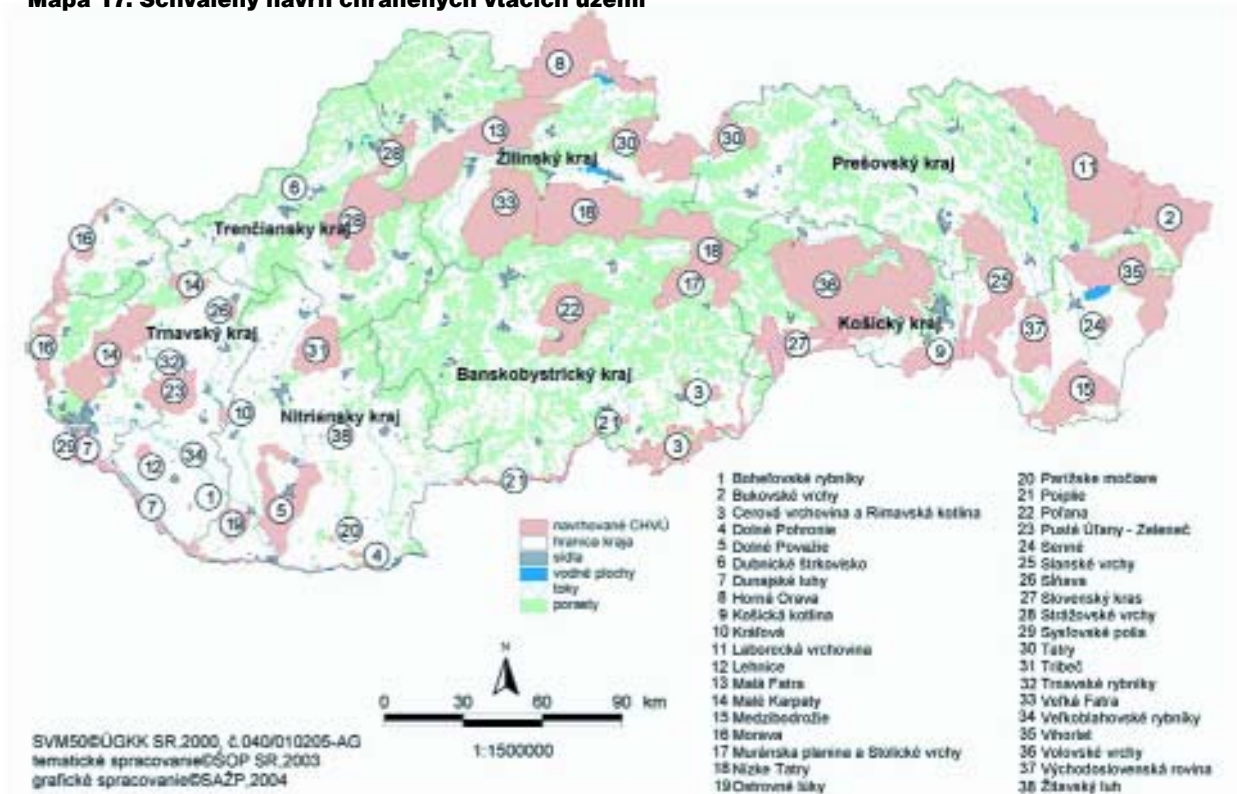
Základné kritériá výberu lokalít za ÚEV sú ustanovené priamo smernicou o biotopoch. Tieto zabezpečujú, aby na národnej úrovni boli do sústavy NATURA 2000 navrhnuté všetky najvýznamnejšie lokality s výskytom európsky významných typov biotopov a biotopov európsky významných druhov rastlín a živočíchov. Tento postup má zaručiť vytvorenie reprezentatívnej sústavy ÚEV, ktorá umožní priaznivý stav biotopov a biotopov druhov z hľadiska ich ochrany. V závislosti od ohrozenosti a významu výsledný návrh musí pokrývať minimálne 20 % z celkovej rozlohy daného biotopu v SR. U prioritných biotopov by navrhnutá plocha podľa odporúčení EK a skúsenosti členských štátov mala predstavovať až 100 % celkovej rozlohy výskytu uvedeného biotopu v SR. ÚEV boli navrhnuté pre **51 druhov rastlín, 95 druhov živočíchov a 66 typov biotopov**. Do návrhu zoznamu území európskeho významu bolo zaradených **382 území** s rozlohou **573 690 ha**. Územia pokrývajú **11,7 % výmery SR**, prekryv so súčasnou sieťou chránených území je **86 %**. Z celkovej plochy nÚEV je 86 % na LPF, 10 % je na PPF, 2 % tvoria vodné plochy a 2 % ostatné plochy. Národný zoznam navrhovaných území európskeho významu bol vydaný výnosom MŽP SR č. 3/2004-5.1 zo 14. júla 2004, ktorým sa vydáva národný zoznam území európskeho významu.

Chránené vtáče územia (CHVÚ) - lokality vyhlásené za chránené na základe kritérií stanovených v smernici Rady č. 79/409/EHS z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúcich vtákov. Vedecký návrh CHVÚ (nCHVÚ) vypracovala Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku (SOVS) a návrh národného zoznamu chránených vtáčích území spracovali Ministerstvo životného prostredia SR, Štátna ochrana prírody SR a Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku.

Návrh obsahuje **38 CHVÚ**. Ich celková rozloha predstavuje **1 236 545 ha** a pokrýva **25,2 % rozlohy SR**. Priemerná rozloha navrhovaných chránených vtáčích území je 32 541 ha, prekryv nCHVÚ s významnými vtáčimi územiami (IBAs) predstavuje 61,8 % rozlohy SR a prekryv nCHVÚ s existujúcou sústavou chránených území v SR predstavuje **55,15 %**.

Národný zoznam navrhovaných chránených vtáčích území (nCHVÚ) schválila vláda SR uznesením č. 636/2003 dňa 9. júla 2003. V roku 2004 sa začal proces tvorby vyhlášok a programov starostlivosti pre jednotlivé chránené vtáče územia. Národné zoznamy chránených vtáčích území a území európskeho významu boli doručené Európskej komisii dňa 28. apríla 2004.

Mapa 17. Schválený návrh chránených vtáčích území



Tabuľka 82. Výmera poľnohospodárskej pôdy v územiach NATURA 2000 (nCHVÚ a ÚEV)

NATURA 2000	Počet	Rozloha (ha)	Rozloha poľnohosp. pôdy (ha)	Podiel poľnohosp. pôdy (%)
Chránené vtáče územia	38	1 236 545	387 305	31,3
Územia európskeho významu	382	573 690	54 687	9,5

Zdroj: ŠOP SR

Tabuľka 83. Prehľad výmery nÚEV a nCHVÚ na Slovensku a v okolitých krajinách EÚ (máj 2005)

Členský štát	CHVÚ			ÚEV		
	Počet	Rozloha (km ²)	Plocha k rozlohe krajiny (%)	Počet	Rozloha (km ²)	Plocha k rozlohe krajiny %
Rakúsko	94	9 275	11,1	164	8 884	10,6
Česko	38	6 936	8,8	864	7 244	9,2
Maďarsko	55	11 376	12,2	467	13 025	14,0
Poľsko	72	33 156	10,6	184	11 715	3,8
Slovensko	38	12 295	25,2	382	5 739	11,7
EÚ	4 169	381 652	9,7	19 516	522 956	13,3

Zdroj: EK

Chránené stromy

Sústavu chránených stromov tvorilo k 31.12.2004 celkovo **480** chránených stromov a ich skupín, vrátane stromoradií (chránených objektov). Fyzicky to predstavuje 1 322 jedincov stromov pozostávajúcich zo 70 taxónov, z toho 32 pôvodných a 38 nepôvodných.

Tabuľka 84. Prehľad právnej ochrany chránených stromov za rok 2004

Názov CHS	Chránené stromy v roku 2004			Schvaľovací predpis / dátum schválenia
	vyhlásené (nové návrhy)	aktualizované (zmeny)	zrušené	
Lipy v Petroviciach	-	-	X	VZV KÚ ŽP v Žiline č. 3/2004 z 21.1. 2004
Slávnické lípy	-	-	X	VZV KÚ ŽP v Trenčíne č. 3/2004 z 1.10. 2004
Vŕby v Kamienke	-	-	X	VZV KÚ ŽP v Prešove č. 6/2004 z 22.9. 2004
Spolu	0	0	3	-

Zdroj: ŠOP SR

Tabuľka 85. Stav právnej ochrany chránených stromov za rok 2004

Počet návrhov chránených stromov		z toho					
		aktualizácia CHS		nové návrhy CHS		návrhy na zrušenie CHS	
spracované	schválené	spracované	schválené	spracované	schválené	podané	schválené
9	-	-	-	6	-	3	-

Zdroj: ŠOP SR

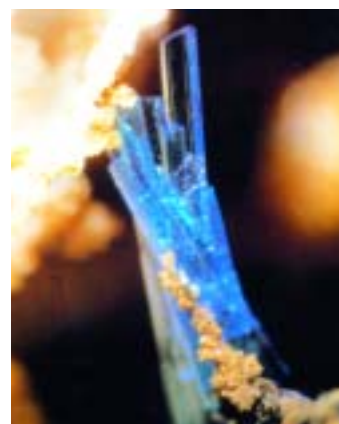
Z CHS a ich skupín bolo 334 v **optimálnom stave (70 %)**, 119 bolo **ohrozených (25 %)** a 27 **degradovaných (5 %)**.

Chránené nerasty a chránené skameneliny

Ochranu nerastov a skamenelín upravuje § 32 a § 38 zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny a vyhláška MŽP SR č. 213/2000 Z.z. o chránených nerastoch a chránených skamenelinách a ich spoločenskom ohodnocovaní, ktorou bol ustanovený zoznam chránených nerastov a chránených skamenelín a ich spoločenská hodnota.

Do **Zoznamu chránených nerastov** bolo zahrnutých

- 12 typových nerastov prvýkrát pre vedu opísaných z územia Slovenska,
- 61 významných nerastov, vyskytujúcich sa vzácné na lokalitách SR, majúcich európsky význam, alebo minerály so špecifickým morfológickým tvarom alebo vývojom,
- meteority nájdené na území Slovenska.



Do **Zoznamu chránených skamenelín** bolo zahrnutých:

- 655 typových skamenelín, ktoré sú neopakovateľným materiálom vyhynutých rastlín a živočíchov a podľa ktorých bol príslušný taxón prvýkrát opísaný,
- vybrané skupiny skamenelín vyskytujúcich sa vzácné, ktoré svojim charakterom a stupňom zachovania sú jedinečnými dokladmi vývoja organizmov v geologickej histórii Slovenska.

Vzorky chránených nerastov a chránených skamenelín sú uložené a uchovávané najmä v zbierkach štátnych múzeí s prírodovedným zameraním.



Ochrana pamiatkového fondu je súhrn činností a opatrení zameraných na identifikáciu, výskum, evidenciu, zachovanie, obnovu, reštaurovanie, regeneráciu, využívanie a prezentáciu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území.

§ 2 ods. 7 zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu

● PAMIATKOVÝ FOND A JEHO OCHRANA

Pamiatkový fond

Základ historických sídelných štruktúr v krajine predstavujú **nehnutelné národné kultúrne pamiatky (NKP)**. V roku 2004 proti roku 2003 došlo k miernemu nárastu celkového počtu nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok.

Tabuľka 86. Vývoj štruktúry nehnuteľných NKP podľa druhov

Druhové členenie nehnuteľných NKP *	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Pamiatky architektúry	7 366	7 426	7 515	7 549	7 612	7 650	7 709
Pamiatky archeológie	337	337	340	342	343	351	354
Pamiatky histórie	1 414	1 402	1 397	1 398	1 410	1 373	1 405
Pamiatky historickej zelene	333	332	333	335	337	339	339
Pamiatky ľudovej architektúry	1 779	1 775	1 821	1 821	1 812	1 784	1 837
Pamiatky vedy, výroby a techniky	459	450	451	458	462	451	449
Pamiatky výtvarné	767	782	818	819	943	947	977
Spolu	12 455	12 504	12 675	12 722	12 919	12 895	13 070

* Uvádza sa počet pamiatkových objektov, z ktorých pozostávajú NKP.

Zdroj: PÚ SR

K 31.12.2004 bolo evidovaných v SR 9 534 **nehnutelných NKP**, ktoré sú zložené z **13 070 pamiatkových objektov** a **14 363 hnutelných NKP** (z toho je 98 % sakrálneho charakteru), ktoré sú zložené z **30 097 pamiatkových predmetov**.

Tabuľka 87. Vývoj počtu hnutelných NKP

	1993	2000	2001	2002	2003	2004
NKP	14 687	14 582	14 591	14 355	14 354	14 363

Zdroj: PÚ SR

V rámci **pamiatkových objektov** tvoriacich NKP sa k roku 2004 eviduje:

- 554 kaštieľov a kúrií
- 109 hradov
- 84 kláštorov
- 1 599 kostolov
- 1 067 ľudových domov
- 2 439 meštianskych domov
- 175 palácov a víl
- 540 pricestných plastík a krížov
- 505 pamätných tabúl a pamätných miest.

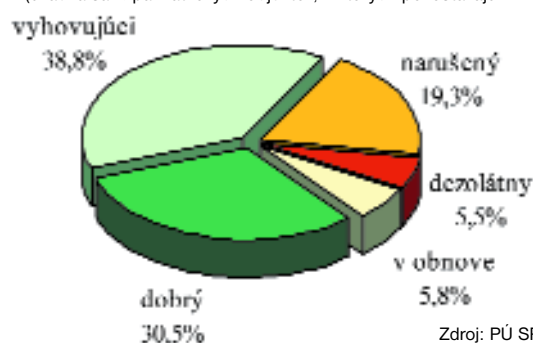


Podľa literárnych prameňov bolo na Slovensku asi 300 **hradov**. V súčasnosti z 9 534 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok je 109 **hradov a zámkov** a 436 **kaštieľov**. K roku 2004 bolo v SR podľa katalógu PÚ SR **nevyužitých** 97 kultúrnych pamiatok.

Z hľadiska **stavebno-technického stavu** bolo 2 521 pamiatkových objektov nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok v narušenom a 722 v dezolátnom stave (spolu 24,8 %) a 763 v obnove (5,8 %). Oproti roku 2003 nedošlo prakticky k žiadnej zmene resp. zlepšeniu.

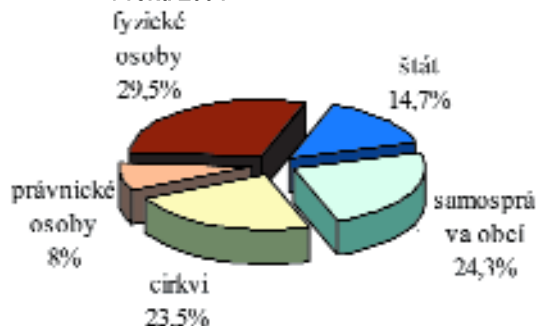
Graf 97. Stavebno-technický stav nehnuteľných NKP v roku 2004

(uvádza sa % pamiatkových objektov, z ktorých pozostávajú NKP)



Zdroj: PÚ SR

Graf 98. Vlastnícka forma nehnuteľných NKP v roku 2004



Zdroj: PÚ SR

Ochrana kultúrneho dedičstva v SR je právne zabezpečená **zákonom č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu**. **Prioritou** zákona je ochrana pamiatkového fondu ako konkrétna činnosť zameraná na predchádzanie a obmedzovanie takých zásahov do pamiatok a pamiatkových území, ktoré ich ohrozujú, poškodzujú alebo ničia (preventívne opatrenia), ako aj na odstraňovanie následkov (nápravné opatrenia). **Zriadili sa** osobitné orgány štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu, ktorými sú **Pamiatkový úrad a krajské pamiatkové úrady**. Cieľom zákona je aj utvoriť všeobecné podmienky pre **financovanie záchrany a obnovy pamiatok** z viacerých zdrojov, vrátane foriem neštátnej pomoci.

Okrem ochrany pamiatok - objektov ako solitérov je pamiatkový fond **chránený aj plošne v pamiatkových územiach**: pamiatkových rezerváciách (PR) a pamiatkových zónach (PZ).

Tabuľka 88. Právna ochrana NKP v SR

NKP	2003	2004
Vyhlásené	86	93
Zrušené	111	30

Zdroj: PÚ SR

(uvádza sa počet pamiatkových objektov / predmetov, z ktorých pozostávajú NKP)

Tabuľka 90. Pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry (PRLA)

Historické sídelné štruktúry		
Pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry	Vyhlásenie	Počet KP
1. Brhlavec	14. 9. 1983	25
2. Čičmany	26. 1. 1977	36
3. Osturňa	3. 10. 1981	135
4. Plavecký Peter	23. 5. 1990	28
5. Podbiel	14. 9. 1977	56
6. Sebechleby	21. 1. 1981	89
7. Špania Dolina	10. 1. 1979	83
8. Veľké Leváre	21. 1. 1981	25
9. Vlkolínec	26. 1. 1977	73
10. Ždiar	14. 9. 1977	183

Zdroj: PÚ SR

Tabuľka 89. Mestské pamiatkové rezervácie (MPR)

Historické sídelné štruktúry		
Mestské pamiatkové rezervácie	Vyhlásenie	Počet KP
1. Banská Bystrica	18.5.1955	200
2. Banská Štiavnica	11.6.1950	191
3. Bardejov	11.6.1950	131
4. Bratislava	5.10.1954	264
5. Kežmarok	11.6.1950	256
6. Košice	2.2.1983	500
7. Kremnica	11.6.1950	116
8. Levoča	11.6.1950	339
9. Nitra	21.1.1981	23
10. Podolínce	11.6.1991	63
11. Prešov	11.6.1950	257
12. Spišská Kapitula	11.6.1950	24
13. Poprad - Sp. Sobota	11.6.1950	89
14. Svätý Jur	23.5.1990	26
15. Štrivnícké Bane	15.8.1995	20
16. Trenčín	11.9.1987	112
17. Trnava	11.9.1987	139
18. Žilina	11.9.1987	58

Zdroj: PÚ SR

Tabuľka 91. Pamiatkové zóny (PZ)

	Pamiatková zóna	Vyhlásená
1.	Bahiná	25.09.2000
2.	Bátovce	10.10.1997
3.	Beckov	1.9.1991
4.	Bojnice	19.6.1991
5.	Bratislava - ČMO	18.8.1992
6.	Bratislava - Devínska Nová Ves	28.2.1989
7.	Bratislava - Dúbravka	18.8.1992
8.	Bratislava - Lamač	18.8.1992
9.	Bratislava - Rača	16.11.1990
10.	Bratislava - Rusovce	19.9.1990
11.	Bratislava - Vajnory	16.11.1990
12.	Bratislava - Záhorská Bystrica	16.11.1990
13.	Brezno	20.11.1991
14.	Bytča	10.5.1991
15.	Čelovce	23.6.1997
16.	Dobrá Niva	24.2.1992
17.	Gelnica	27.3.1992
18.	Handlová *	1.10.1996
19.	Hanušovec nad Topľou	2.2.1991
20.	Heľpa	1.6.1992
21.	Hlohovec	26.2.1993
22.	Hniezdné	16.12.1991
23.	Hodruša - Hámec	25.11.1998
24.	Horné Plachtince	1.12.1994
25.	Hybe	1.10.1991
26.	Jelšava	5.6.1991
27.	Jezersko *	25.11.1992
28.	Kláštir pod Znievom	6.2.1996
29.	Klokočov - Do Kršle	10.4.1995
30.	Komárno	25.9.1990
31.	Kremnica - okolie	26.3.1999
32.	Kremnické Hane	21.3.1994
33.	Krupina	29.5.1991
34.	Kysucké Nové Mesto	11.4.1991
35.	Lazany	19.9.1991
36.	Lipovce - Lačnov	17.2.1995
37.	Liptovský Hrádok	27.5.1994
38.	Liptovský Ján	20.7.1991
39.	Liptovský Mikuláš	16.9.1991
40.	Lučenec	29.6.1995
41.	Lúčka	15.9.1992
42.	Luhica	20.9.2001
43.	Mariánka	20.4.1994
44.	Markušovec	26.4.1993
45.	Martin	20.10.1994
46.	Michalovce	26.4.1993
47.	Modra	1.12.1991
48.	Nitra - Dolné Mesto	15.9.1992
49.	Nitrianske Pravno	27.5.1991
50.	Nížná Boca	1.10.1991
51.	Nížné Repaše	30.11.1993
52.	Nížný Medzev	1.7.1994
53.	Nová Baňa	3.5.1991
54.	Nové Mesto nad Váhom	1.10.1992
55.	Oravský Podzámok	3.7.1995
56.	Partizánska Ľupča	22.8.1991
57.	Pavlovce	15.10.1996
58.	Piešťany	1.2.1991
59.	Polichno	15.10.1996
60.	Povina - Tatári	18.9.1991
61.	Rajec	10.5.1991
62.	Ratková	17.10.1994
63.	Rimavská Sobota	22.11.1993
64.	Rimavské Janovce	17.10.1991
65.	Rožňava	21.6.1991
66.	Ružomberok	16.9.1991
67.	Sabinov	20.4.1993
68.	Sirk - Železnik	17.6.1991
69.	Skalica	25.9.1990
70.	Smolník	31.1.1997
71.	Sobotište	2.6.1999
72.	Spišská Nová Ves	20.1.1992
73.	Spišské Podhradie	10.2.1993
74.	Spišské Vlachy	23.10.1992
75.	Stankovany - Podšíp	1.10.1991
76.	Stará Ľubovňa	16.12.1991
77.	Šahy	3.5.1993
78.	Šimonovec	15.10.1996
79.	Štítnik	5.6.1991
80.	Tatranská Lomnica	1.6.1992
81.	Topoľčany	1.7.1991
82.	Topoľčany – Stummerova ul.	24.3.2000
83.	Torýsky	30.11.1993
84.	Trstená	1.6.1991
85.	Turianska Nová Ves	1.2.1995
86.	Tvrdošín	1.6.1991
87.	Vrbov *	15.9.1992
88.	Východná	1.10.1991
89.	Vyšný Medzev	23.7.1993
90.	Zlaté Moravce	1.3.1994
91.	Zvolen	30.4.1991

Zdroj: PÚ SR

* PZ vyhlásené, ale neboli zverejnené vo Vestníku vlády SR

Tabuľka 92. Historické sídelné štruktúry v SR (2004)

Historické sídelné štruktúry (HSS)	Celkový počet HSS v SR
Mestské pamiatkové rezervácie	18
Pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry	10
Pamiatkovo chránené parky (HZ) / súčasť PR a PZ	339/47
Pamiatkové zóny	88

Zdroj: PÚ SR



Obnova národných kultúrnych pamiatok

Na obnovu NKP bolo v roku 2004 pre **920 projektov** poskytnutých prostredníctvom príspevkov MK SR na obnovu NKP z programu „Obnovme si svoj dom“ celkovo 118 380 tis. Sk.

Program predstavuje komplexný rozvojový program zameraný na podporu obnovy NKP. Vytvorenie programu vyplýva z programového vyhlásenia vlády SR. Umožňuje systémovú podporu obnovy NKP v jednotlivých fázach procesu ich záchranu, obnovy, prezentácie a interpretácie či už ako solitérov, alebo súčasti osobitne chránených lokalít.

Tabuľka 92. Príspevky MK SR na obnovu NKP z programu "Obnovme si svoj dom"

	2003	2004
Počet projektov	160	920
Celková výška grantov (Sk)	24 000 000	118 380 000

Zdroj: PÚ SR





Kultúrnu pamiatku alebo pamiatkové územie môže ministerstvo z vlastného podnetu, na podnet Pamiatkového úradu alebo inej právnickej osoby alebo fyzickej osoby navrhnúť na zápis do Zoznamu svetového dedičstva za podmienok ustanovených v medzinárodnej zmluve (Dohovore o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva)

§ 21 ods. 1 zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu

● PODIEL SR NA SVETOVOM DEDIČSTVE

Lokality zapísané do Zoznamu svetového dedičstva

Zoznam svetového dedičstva k roku 2004 obsahoval **788** lokalít celého sveta (z toho 611 kultúrnych, 154 prírodných a 23 zmiešaných lokalít) zo **134** členských štátov *Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva*, z nich **päť** na území SR. Sú to:

📍 v rámci kultúrneho dedičstva

- Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry **Vlkolíne** (Cartagena, 1993),
- **Spišský hrad** s okolitými kultúrnymi pamiatkami - Spišská Kapitula, Spišské Podhradie, kostol sv. Ducha v Žehre (Cartagena, 1993),
- **Banská Štiavnica** s technickými pamiatkami jej okolia (Banská Štiavnica, Hodruša - Hámre, Štiavnické Bane, Banská Belá, Voznica, Vyhne, Banský Studenec, Počúvadlo, Kopanica, Kysihýbel, Svätý Anton, Ilija; najmä 23 vodných nádrží - tajchov) (Cartagena, 1993),
- **Bardejov** - mestská pamiatková rezervácia aj s ochranným pásmom, vrátane židovského suburbia (Cairns, 2000),

📍 v rámci prírodného dedičstva

- **Jaskyne Slovenského krasu a Aggteleckého krasu** (Berlín, 1995), ku ktorým v roku 2000 pribudla **Dobšinská ľadová jaskyňa** vrátane Stratenskej jaskyne a jaskyne Psie diery ako jedného jaskynného systému vo vrchu Duča (Cairns, 2000).

Mapa 18. Svetové kultúrne a prírodné dedičstvo v SR



Zdroj: MŽP SR

Tabuľka 94. Porovnanie počtu lokalít svetového kultúrneho dedičstva (SKD) s okolitými krajinami k roku 2003

Krajina	Počet lokalít SKD
Slovensko	4
Česko	12
Poľsko	11
Maďarsko	8
Rakúsko	8

Zdroj: UNESCO

Lokality navrhované na zápis do Zoznamu svetového dedičstva

Medzi lokality zaradené do výberu na nomináciu do svetového dedičstva podľa vládneho návrhu z 9. mája 2002 patria:

v rámci kultúrneho dedičstva

1. **Tokajská vinohradnícka oblasť** (Černov, Veľká Trňa, Malá Trňa, Slovenské Nové Mesto, Černochovo, Bara, Viničky; pričlenenie k schválenej Tokajskej vinohradníckej oblasti v Maďarsku),
2. **Drevená sakrálna architektúra v Karpatoch** (predpokladaný spoločný návrh s Poľskom, Maďarskom a Ukrajinou),
3. **Pamätník Chatama Sófera** v Bratislave,
4. **Gemerské a abovské kostoly so stredovekými nástennými maľbami** (predpokladaný spoločný návrh s Maďarskom),
5. **Limes Romanus - rímske pamiatky na strednom Dunaji** (predpokladaný spoločný návrh s Rakúskom a Maďarskom; na Slovensku Iža a Rusovce),
6. **Komárno - protiturecká pevnosť** (predpokladaný spoločný návrh s Maďarskom),
7. **Historické jadro mesta Košice** (šošovkovité námestie),
8. **Pamiatky a krajina Spiša** (rozšírenie svetového kultúrneho dedičstva Spišský hrad a pamiatky okolia o historické jadro mesta Levoča a dielo Majstra Pavla),

v rámci prírodného dedičstva

1. **Karpatské bukové pralesy** (spoločný návrh s Ukrajinou),
2. **Prírodné rezervácie Tatier** (predpokladaný spoločný návrh s Poľskom),
3. **Krasové doliny Slovenska** (doplnenie návrhu Rokliny Slovenského raja),
4. **Dunajská prírodná a kultúrna krajina** (predpokladaný spoločný návrh s Českom, Rakúskom a Maďarskom),
5. **Prírodné rezervácie Považia**,
6. **Mykoflóra Bukovských vrchov**,
7. **Gejzír v Herľanoch**.



Mapa 19. Lokality navrhované na zápis do Zoznamu svetového dedičstva



Zdroj: MŽP SR



Územným plánovaním sa sústavne a komplexne rieši priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia, určujú sa jeho zásady, schvaľuje sa vecná a časová koordinácia činností ovplyvňujúcich životné prostredie, ekologickú stabilitu, kultúrno - historické hodnoty územia, územný rozvoj a tvorbu krajiny v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja.

§ 1 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

● PRIESTOROVÉ USPORIADANIE A FUNKČNÉ VYUŽÍVANIE ÚZEMIA

Osídlenie a demografický vývoj

V roku 2004 bol opäť po 3 rokoch (od roku 2001, kedy nastal po prvý raz prirodzený úbytok obyvateľstva) zaznamenaný **prirodzený prírastok obyvateľstva** a teda zastavilo sa vymieranie v SR. Celkový prírastok teda oproti minulému roku činil, aj vďaka prisťahovaniu, 4 769 obyvateľov. K 31.12.2004 dosiahol počet obyvateľov SR **5 384 822 obyvateľov**. Podľa krajov žije najviac obyvateľov v Prešovskom kraji a najmenej v Trnavskom kraji.

Tabuľka 95. Základné údaje o pohybe obyvateľstva v SR (2004)

Územie	Živonarodení	Zomrelí	Prirodzený prírastok (úbytok)	Sťahovanie prírastok (úbytok)	Celkový prírastok (úbytok)	Počet obyvateľov (k 31.12. 2004)
Slovenská republika	53 747	51 852	1 895	2 874	4 769	5 384 822
Bratislavský kraj	5 436	5 663	-227	1 572	1 345	601 132
Trnavský kraj	4 951	5 537	-586	1 770	1 184	553 198
Trenčiansky kraj	5 053	5 716	-663	-111	-774	601 392
Nitriansky kraj	5 906	7 577	-1 671	1 269	-402	709 350
Žilinský kraj	7 197	6 399	798	-168	630	694 129
Banskobystrický kraj	6 399	7 064	-665	80	-585	658 368
Prešovský kraj	9 704	6 481	3 223	-1 292	1 931	796 745
Košický kraj	9 101	7 415	1 686	-246	1 440	770 508

Zdroj: ŠÚ SR

Tabuľka 96. Štruktúra osídlenia v SR (k 31.12. 2004)

Územie	Rozloha (km ²)	Počet obyvateľov na km ²	Počet samostatných obcí	Priem. počet obyvateľov na obec	Stupeň urbanizácie	
					mestské prostredie (%)	vidiecke prostredie (%)
Bratislavský kraj	2 052	292,5	73	8 223	83,36	16,64
Trnavský kraj	4 147	133,3	251	2 202	49,57	50,43
Trenčiansky kraj	4 502	133,6	276	2 180	57,36	42,64
Nitriansky kraj	6 344	111,8	354	2 004	47,47	52,53
Žilinský kraj	6 801	102,0	315	2 202	50,84	49,16
Banskobystrický kraj	9 455	69,7	516	1 277	53,97	46,03
Prešovský kraj	8 981	88,6	666	1 195	49,25	50,75
Košický kraj	6 752	114,0	440	1 750	56,27	43,73
Slovenská republika	49 034	109,8	2 891	1 862	55,55	44,45

Zdroj: ŠÚ SR

Najvýraznejší **pohyb obyvateľstva** v SR zaznamenal Prešovský kraj, s najvyšším prirodzeným prírastkom 3 223 obyvateľov i najvyšším celkovým prírastkom 1 931 obyvateľov. Najvyšší prirodzený úbytok mal Nitriansky kraj -1 671 obyvateľov, najvyšší celkový úbytok zaznamenal Trenčiansky kraj -774 obyvateľov. Demografický vývoj v 90-tych rokoch a začiatkom tohto storočia je v SR odrazom zmien, ktoré sa uskutočňujú v ekonomickej, sociálnej a politickej transformácii spoločnosti. V poslednom období začína dochádzať k zmenám v niektorých doterajších negatívnych demografických trendoch, pričom sa potvrdil trend zvyšovania pôrodnosti a plodnosti z minulého roku.

Vývojové trendy v štruktúre plôch

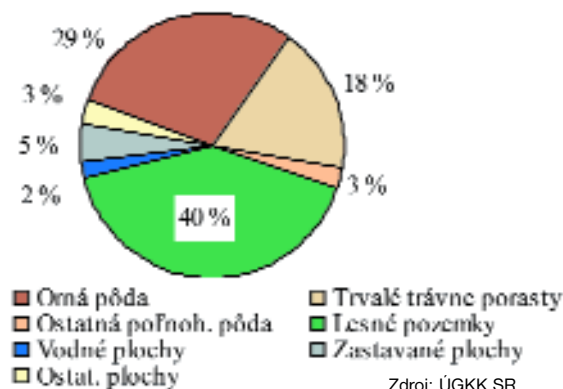
SR je vyváženou mozaikou plôch zloženou z urbanizovaného prostredia sídiel, poľnohospodárskej a lesnej krajiny, ktorá plní tiež produkčnú a obnovujúcu funkciu malým i väčším sídlam Slovenska. V rámci transformácie národného hospodárstva dochádza priebežne k **prirodenému presunu pôdy** medzi poľnohospodárskym (PPF) a lesným pôdnym fondom (LPF) a ostatnými druhmi pozemkov. Na prírastok urbanizovaných plôch vplyva okrem demografických trendov a transformácie hospodárstva aj výstavba priemyselných parkov a stavieb pre obchodné reťazce, pričom tieto zatiaľ až na malé výnimky neprinášajú novú, lepšiu kvalitu prostredia.

Tabuľka 97. Úhrnné druhy pozemkov (ha) k 31.12. 2004

Kraj	Orná pôda	Chmeľ-nice	Vinice	Záhrady	Ovocné sady	Trvalé trávne porasty	Poľnoh. pôda	Lesné pozemky	Vodné plochy	Zastavané plochy	Ostat. plochy	Celková výmera
BA	75 392	X	1 705	1 579	1 126	9 838	95 610	75 428	5 546	15 072	13 576	205 262
TT	263 833	129	4 315	8 197	2 502	14 873	293 850	65 202	14 702	27 185	13 777	414 715
TN	99 055	399	68	8 205	2 619	76 095	186 440	220 661	6 302	22 849	13 934	450 185
NR	407 127	33	12 152	14 279	5 038	31 012	469 641	96 131	15 657	37 365	15 548	634 341
ZA	64 446	X	X	6 157	404	176 870	246 877	377 941	12 774	24 927	18 202	680 671
BB	166 917	X	3 287	11 319	1 960	235 439	418 921	462 536	7 876	32 895	23 266	945 491
PK	150 307	X	27	10 959	2 141	222 025	385 458	440 455	14 097	31 172	26 340	897 523
KE	204 519	X	2 786	13 591	2 174	114 952	337 973	266 572	16 368	34 101	20 176	675 189
Spolu	1 430 594	561	27 341	77 287	17 912	881 054	2 434 749	2 004 927	93 321	225 566	144 818	4 903 380

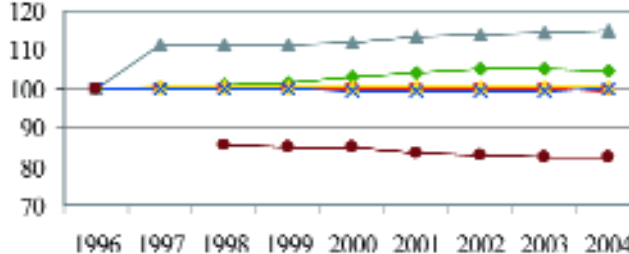
Zdroj: ÚGKK SR

Graf 99. Štruktúra plôch v SR (2004)



Zdroj: ÚGKK SR

Graf 100. Indexový vývoj v štruktúre plôch SR



Zdroj: ÚGKK SR

Zeleň v sídlach

Zeleň je pre sídla zdrojom vitality. Radí sa k najefektívnejším priestorovým, ochranným, ozdravujúcim i skrášľujúcim prvkom. Mestská zeleň sa hodnotí ukazovateľom výmery v ha, čo len čiastočne vystihuje účinnosť zelených plôch. Až intenzívna a vzrastlá zeleň je prínosom k ozdraveniu a estetickému skvalitneniu našich sídiel.

K roku 2004 dosiahla výmera zelene v obciach **11 075 ha**, z čoho parkovej zelene bolo 3 127 ha. V prepočte na obyvateľa činila **21 m²**. Trend výmery verejnej zelene je za posledné roky pozitívny, i napriek jej poklesu v roku 2004. Najvyššia výmera verejnej zelene je v Nitrianskom kraji, len mestskej zelene (bez obecnej) v Košickom kraji.

Tabuľka 98. Výmera zelene SR podľa krajov (2004)

Kraj	Verejná zeleň (ha)		z toho parková (ha)		Zeleň na obyvateľa (m ²)	
	mestá a obce	z toho mestá	mestá a obce	z toho mestá	mestá a obce	z toho mestá
BA	1 220	836	373	189	20	17
TT	1 365	566	443	178	25	21
TN	1 071	642	334	194	18	19
NR	1 840	891	581	192	26	26
ZA	1 022	705	250	131	15	20
BB	1 491	941	261	106	23	26
PR	1 323	828	398	219	17	21
KE	1 743	1 106	487	220	23	26
Spolu	11 075	6 514	3 127	1 429	21	22

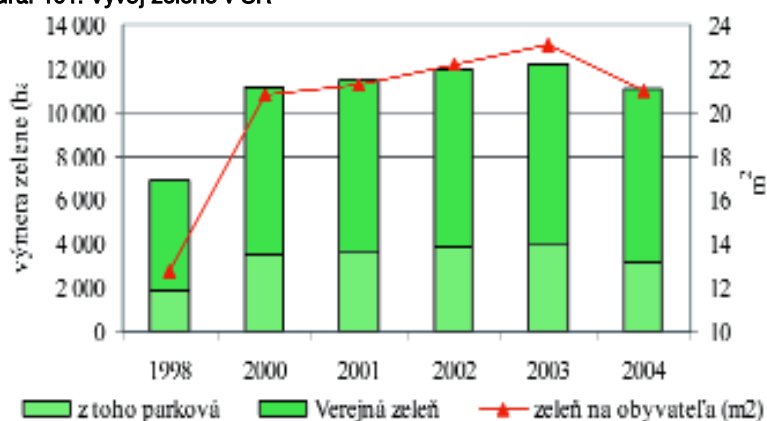
Zdroj: ŠÚ SR

Tabuľka 99. Vývoj výmery zelene v mestách a obciach SR

	Verejná zeleň (ha)	z toho parková	Zeleň (m ² /obyv.)
2000	11 200	3 481	20,8
2001	11 474	3 528	21,3
2002	11 955	3 888	22,2
2003	12 144	4 017	23,1
2004	11 075	3 127	21,0

Zdroj: ŠÚ SR

Graf 101. Vývoj zelene v SR



Zdroj: ŠÚ SR



Územné plánovanie a stavebný poriadok

V územnoplánovacej činnosti sa za najdôležitejší nástroj pokladá **Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001 (KURS 2001)**, schválila vláda SR uznesením č. 1 033/2001. Nariadením vlády SR č. 528/2002 Z.z. sa vyhlásila jej záväzná časť.

KURS 200 je územnoplánovacia dokumentácia celoštátneho významu. **Rieši** otázky priestorového usporiadania a funkčného využitia územia SR vo vzťahu k medzinárodným súvislostiam, ako aj z pohľadu celoštátnych záujmov SR, pri usmerňovaní rozvoja jednotlivých regiónov Slovenska. KURS 2001 **ustanovuje** usporiadanie a hierarchiu štruktúry osídlenia a uzlov sídelných a hospodárskych aglomerácií. **Stanovuje** rozvoj hlavných urbanizačných osí na území SR. **Určuje** hlavné zásady usmerňovania pre vytvorenie rovnocenných životných podmienok na celom území SR, pre zlepšenie životného prostredia, zabezpečenie ekologickej stability, zachovanie kultúrno-historického dedičstva a pre trvalo udržateľný rozvoj. KURS 2001 je územnoplánovacou dokumentáciou, ktorá je z pohľadu sociálnych súvislostí spracovaná na dlhodobé výhľadové obdobie, **nad 15 až 20 rokov**. Koncepcia **väzieb na európsku sídelnú sieť** vychádza nielen z akceptácie a zohľadnenia súčasných európskych koncepcií rozvoja sídelnej siete, koncepcií susedných štátov, ale aj z vlastných predstáv zapojenia a využitia sídelnej štruktúry Slovenska do stredoeurópskeho priestorového rámca.

KURS 2001 je **záväzný** pre celý plánovací systém SR a musí sa premietnuť do územných plánov regiónov, do sústavy opatrení systémového a vecného charakteru. Na **regionálnej úrovni** sa obstarávali zmeny a doplnky územných plánov veľkých územných celkov Nitrianskeho, Trenčianskeho, Banskobystrického, Košického a Prešovského kraja. Obstaranie zmien a doplnkov veľkých územných celkov krajov súvisí s potrebou riešenia prílevu zahraničných investícií na Slovensko a zosúladienie rozvoja regiónov so záväznou časťou KURS 2001. Zvýšila sa aj územnoplánovacia činnosť na **lokálnej úrovni**. Vo väzbe na potrebu rozvoja sídiel, riešenie otázok bývania a vytvárania nových pracovných miest v rámci priemyselných území, mestá a obce obstarávajú územné plány obcí, prípadne zabezpečujú ich aktualizáciu.

V súvislosti s **medzinárodnými záväzkami SR** aj v oblasti územného plánovania sa rozvíja spolupráca v rámci EÚ DG Regionálne politiky - v Pracovnej skupine pre priestorový a urbánny rozvoj a v Skupine pre urbánny rozvoj a DG Životné prostredie - Mestské prostredie. V rámci Rady Európy je činnosť v rámci Európskej konferencie ministrov zodpovedných za územné/regionálne plánovanie - CEMAT. Taktiež je aktívne účasť v rámci Výboru pre ľudské sídla EHK OSN. Ako predsedníčka krajina, SR zabezpečuje spoluprácu v Pracovnej skupine pre územné plánovanie Pracovného spoločenstva podunajských krajín ARGE Donauländer.



Rozvíja sa **spolupráca v oblasti územného rozvoja prihraničných území**. Na základe podpísaných dohôd sa zabezpečuje vypracovanie projektov s Poľskom, Maďarskom, Českom a Ukrajinou. Rozvíja sa spolupráca s Francúzskom.

V **správnych konaniach** podľa stavebného zákona, je obec ako stavebný úrad, v súčinnosti s orgánmi štátnej správy pre životné prostredie, povinná dbať na ochranu záujmov chránených osobitnými predpismi environmentálneho práva zameranými na ochranu vôd, ovzdušia, prírody a krajiny, posudzovanie vplyvov na životné prostredie a odpady.

Program obnovy dediny

Program obnovy dediny (POD) je jedným z úspešných nástrojov rozvoja vidieka v Európe, ktorý aplikujú štáty a regióny združené v Európskom pracovnom spoločenstve pre obnovu dediny a rozvoj vidieka (so sídlom vo Viedni) už viac ako 20 rokov. SR ako jeho člen od roku 1997 prostredníctvom **rezortu životného prostredia** a od roku 1998 ho realizuje.

Hlavným cieľom POD je vytvorenie organizačných a ekonomických podmienok k podnecovaniu aktivity a podpore obyvateľov vidieka a samospráv vidieckych obcí, aby sa vlastnými silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životného prostredia, udržiavanie prírodných a kultúrnych hodnôt vidieckej krajiny a rozvoj ekologicky nezávadného hospodárenia s využívaním domácich zdrojov. Smeruje k udržaniu života na vidieku trvalým zvýšením jeho štandardu, zároveň so zachovaním jeho špecifik. POD je postavený na procese osvetu a propagácie cieľov POD, poradenstva v oblasti obnovy hmotného, prírodného a duchovného prostredia vo väzbe na programovacie a plánovacie procesy a monitoringu záujmu obcí, ako aj pozitívnych príkladov realizácie so zámerom ich ďalšieho šírenia cestou Školy obnovy dediny. Uvedené zabezpečuje v zmysle uznesenia vlády SR č. 222/1997 **SAŽP** v rámci svojej štatutárnej činnosti, ktorá cestou svojich poradcov a sekretariátu pre POD eviduje aj žiadosti obcí a vidieckych mikroregiónov o podporu, organizuje národnú súťaž Dedina roka a oficiálne zastupuje rezort v medzinárodných štruktúrach.

V **POD** je **zakotvená okrem nepriamej podpory aj finančná forma podpory štátu** - jedná sa o drobné dotácie o priemere niekoľko desiatok tisíc Sk na jednu obec. Táto povinnosť bola uložená **ministerstvám životného prostredia a pôdohospodárstva**. Obce každoročne podávajú žiadosti vo forme jednoduchých projektových formulárov, ktorými deklarujú záujem o systémové riešenie svojho rozvoja a obnovy, ako aj schopnosť uchádzať sa o finančné zdroje z rôznych grantov a fondov.

Program ale hlavne vytvoril priestor pre miestny rozvoj v podmienkach EÚ - uplatňuje a rozvíja princípy regionálnej

a štruktúrálnej politiky, Miestnej agendy 21, pracuje metódami endogénneho rozvoja, čím zvyšuje absorpčnú schopnosť štruktúrálnej pomoci vo vidieckom priestore a aktívne prispieva k podpore integrovaného rozvoja vidieka. Drobnými realizáciami zlepšuje a skvalitňuje prostredie - hlavne verejné priestranstvá a objekty, čím vytvára podmienky pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu a zvyšuje ekologické povedomie obyvateľov.

Tabuľka 100. Prehľad požadovaných dotácií v roku 2004

1/ plány a programy TUR*		2/ iná projektová dokumentácia		3/ drobné realizácie		4/ osвета a propagácia		Spolu 1 - 4	
počet obcí	požadovaná suma	počet obcí	požadovaná suma	počet obcí	požadovaná suma	počet obcí	požadovaná suma	počet obcí	požadovaná suma
69	6 735 500	197	15 574 200	468	44 287 270	32	2 760 400	766	69 357 370

* TUR – trvalo udržateľný rozvoj

Zdroj: SAŽP

Tabuľka 101. Celkový prehľad pridelených dotácií v roku 2004

1/ plány a programy TUR		2/ iná projektová dokumentácia		3/ drobné realizácie		5/ osвета a propagácia		Spolu 1 - 4	
počet obcí	pridelená suma	počet obcí	pridelená suma	počet obcí	pridelená suma	počet obcí	pridelená suma	počet obcí	pridelená suma
13	1 270 000	19	1 593 000	20	1 460 000	11	673 000	63	4 996 000

Zdroj: SAŽP

V roku 2004 bola podpora POD najnižšia za roky existencie Programu obnovy dediny, dosiahla celkovú sumu 5 mil. Sk. Dotačné tituly boli upravené tak, aby zohľadňovali záujmy rezortu:

1. spracovanie plánov a programov trvalo udržateľného rozvoja vidieka - plánovacie dokumenty a podklady zamerané na implementáciu princípov Miestnej Agendy 21,
2. spracovanie štúdií a projektovej dokumentácie zlepšenia stavu životného prostredia a zachovania identity sídla a krajiny,
3. drobné realizácie na obnovu duchovného, hmotného a prírodného prostredia dediny rešpektujúce charakteristické typologické znaky sídla a krajiny, využitie domácich materiálov a surovín a aktívnu účasť občanov a verejnoprospešných prác,
4. osvetovo-propagačné a výchovno-vzdelávacie aktivity výrazne propagujúce ciele POD a motivujúce k ich realizácii.

Priemerná dotácia

v skupine 1 (spracovanie plánov a programov TUR):	97 692 Sk
v skupine 2 (spracovanie inej projektovej dokumentácie):	83 842 Sk
v skupine 3 (drobné realizácie):	73 000 Sk
v skupine 4 (aktivity propagácie a osvetu):	61 182 Sk
celková priemerná dotácia na 1 obec:	79 302 Sk

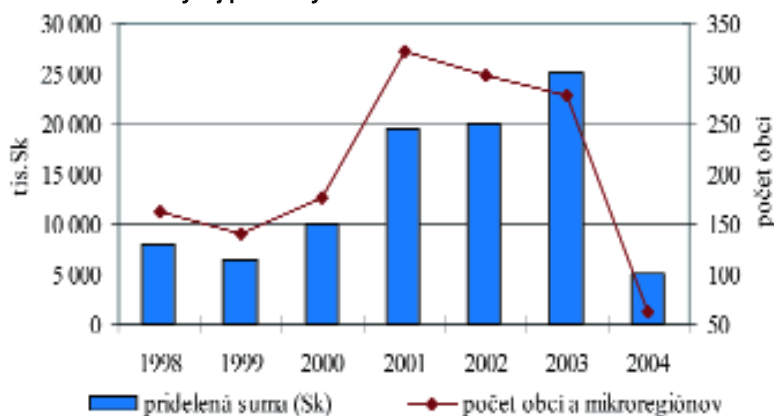


Tabuľka 102. Prehľad pridelovania dotácií na POD

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1998 - 2004
Počet dotovaných obcí	163	131	159	277	263	249	40	1 282
Počet dotovaných mikroregiónov	0	10	18	46	35	29	23	161
Celková podpora (tis. Sk)	8 100	6 500	10 000	19 500	20 000	25 000	4 996	94 096

Zdroj: SAŽP

Graf 102. Vývoj pridelených dotácií na POD



Zdroj: SAŽP



Od roku 1990 s dvojročnou pravidelnosťou vyhlasuje Európske pracovné spoločenstvo pre rozvoj vidieka a obnovu dediny (ARGE) súťaž o „Európsku cenu obnovy dediny“. SR ako člen tohto medzinárodného pracovného spoločenstva v roku 2002 prvýkrát vyslala svojho reprezentanta - víťaza národnej súťaže, ktorá u nás nesie názov „Dedina roka“. Bola to obec Soblahov z okresu Trenčín.

Charakter kritérií a hodnotenie národnej súťaže Dedina roka sa vždy nesie v duchu motta európskej súťaže, pričom sa v prvom rade hodnotí jedinečnosť a originalita prístupov a myslenia obyvateľov a užívateľov v slovenskej dedine pri uskutočňovaní obnovy v rámci trvalo udržateľného rozvoja so zreteľom na zachovanie typických črt a svojej osobitosti.

Predmet súťaže Dedina roka a zameranie hodnotených oblastí:

1. Dedina ako hospodár

existencia podnikov, závodov a iných hospodárskych zariadení, súčinnosť poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a obce, ekologicky únosné a racionálne využívanie a zaobchádzanie so zdrojmi a surovinami a ich využitie v miestnej výrobe.

2. Dedina ako maľovaná

rozsah obnovených objektov, súlad starého s novým, čitateľný prejav stavebného poriadku so snahou rešpektovania regionálnej architektúry v novej výstavbe, zeleň v obci, vzhľad obce, čistota, ochrana životného prostredia.

3. Dedina ako klenotnica

rozsah kultúrnych hodnôt, kultúrne aktivity, miestna hrdosť, vzdelávanie, zachovanie tradícií, zvykov a zručností, snahy o záchranu pred ich vymretím, uplatňovanie pôvodných architektonických a urbanistických charakteristík, zachovanie a oživenie tradičných a remeselných zručností, atmosféra a originalita, kategórie ochrany prírody, biologicky a ekologicky cenné lokality.

4. Dedina ako pospolitosť

rozsah a rôznorodosť spolkovej, klubovej a inej záujmovej činnosti, podmienky pre stretávanie, sociálne služby a charita, dôchodcovia a mládež, šport a oddych, výchova, vzdelávanie a osвета, komunikácia a práca s ľuďmi, občianska angažovanosť, spolupráca a partnerstvá.

5. Dedina ako partner

existujúce dokumenty, partnerstvá, uplatnené metódy a stratégie v rozvoji a postupnosť zabezpečovania trvalo udržateľného rozvoja, spolupráca obce s partnermi v území, nadobecná spolupráca, prekračovanie hraníc, odovzdávanie skúseností, budovanie vzťahov.

Do súťaže sa v roku 2003 prihlásilo celkom 21 obcí z celého Slovenska, ktoré využili skvelú príležitosť prezentovať svoje úspechy, krásy a výnimočnosti slovenskej dediny.

Víťazom súťaže "Dedina roka 2003" sa stala obec **Hrušov**, okres Veľký Krtíš. V roku 2004 táto obec úspešne reprezentovala Slovensko v európskej súťaži, kde získala čestné ocenenie Európsku cenu obnovy dediny pre mimoriadne výsledky vo viacerých oblastiach rozvoja dediny.